

criticábanse como insuficientes e limitados para dar conta do complexo fenómeno da variación lingüística. Esta disputa infrutuosa acabou convertendo nunha querela clásica nos estudos lingüísticos e que por sorte hoxe xa se considera superada. A obra *Geolingüística: tradición e modernidade* da profesora Suzana Alice Cardoso contén argumentos que demostran que a dialectoloxía tradicional e a sociolingüística poden complementarse tanto nos seus propósitos como nas ferramentas metodolóxicas empregadas. A autora é a coordinadora e directora presidente do proxecto do *Atlas Lingüístico do Brasil (ALiB)* e unha das máis recoñecidas investigadoras no ámbito da xeografía lingüística brasileira.

O libro preséntase como un manual para uso universitario e estrutúrase en tres partes con contidos acordes coa súa finalidade. Os capítulos están precedidos dunha breve introdución en que a autora fai un repaso sumario dos estudos dialectais no Brasil, desde o seu inicio, o posterior esmorecemento nos anos sesenta do século XX, ata o rexurdir das últimas décadas. A primeira parte ("Situando a dialectoloxía", pp. 15-30) é a máis breve do libro e sérvelle á autora para expoñer os fundamentos teóricos da dialectoloxía, que é entendida no sentido extenso como disciplina ocupada do estudo da variación lingüística en tres eixos: espacial, sociocultural e cronolóxico. A profesora Cardoso reconece a necesidade dunha confluencia de intereses entre dialectoloxía e sociolingüística na persecución dunha comprensión máis completa do fenómeno da variación lingüística. Dialectoloxía e sociolingüística distínguense na forma de tratar os fenómenos e na perspectiva coa se que abordan os feitos considerados. Como consecuencia desta interpretación, a representación cartográfica dos datos supón poñer "lado a lado" a información diatópica e a sociolingüística. A autora afirma que dun mapa dun atlas lingüístico non só podemos extraer información sobre a distribución xeográfica dos feitos lingüísticos, senón tamén sobre outros niveis de variación: sexo, tempo, xeración, clase, formación, etc. Como conclusión,

CARDOSO, SUZANA ALICE (2010): *Geolingüística: tradição e modernidade*. São Paulo: Parábola Editorial, 208 pp.

A partir da segunda metade da década dos anos sesenta do pasado século iniciouse un polémico debate entre a chamada dialectoloxía tradicional e a sociolingüística, unha metodoloxía de estudo da variación lingüística que daquela se estaba constituíndo como disciplina. Aínda que os propósitos das dúas metodoloxías non semellaban a priori incompatibles, unha parte importante dos investigadores que exercían a nova disciplina agoiraron un fin inminente do método inaugurado por Gilliéron co *Atlas Linguistique de la France*. Os dous tipos de análises presentábanse como irreconciliables e con obxectivos moi diferentes. Os principios metodolóxicos da dialectoloxía tradicional, que resultaban estritamente coherentes cos seus propósitos,

péchase a sección subliñando que a dialectoloxía ten dous camiños de desenvolvemento no futuro, a perspectiva diatópica e o enfoque sociolingüístico.

A segunda parte do libro ("Percursos metodolóxicos" pp. 33-106) dedícase a realizar un completo repaso da historia da dialectoloxía e a expoñer os fundamentos metodolóxicos dos estudos dialectais e máis en particular da xeografía lingüística. A revisión histórica da disciplina realízase seguindo o compendio publicado por Sever Pop en 1950 e con engadidos específicos referidos ás contribucións posteriores e ós traballos realizados sobre o portugués do Brasil. Entre estes estudos destacan os parágrafos dedicados á obra *Atlas ethnographique du globe* (1826) de Adriano Balbi, que a autora considera especialmente interesante, pois ó seu ver constitúe "o marco inicial dos estudos de natureza dialectolóxica no Brasil". Os datos sobre o portugués brasileiro que se encontran nesta obra foron achegados polo vizconde de Pedra Branca e consisten nunha relación das diferenzas léxicas entre o portugués europeo e o portugués do Brasil: voces que cambian de significación e voces descoñecidas en Portugal e usadas no Brasil. A continuación a autora inicia unha reflexión sobre o desenvolvemento teórico e metodolóxico dos estudos dialectais e fundamentalmente sobre a definición da dialectoloxía e a controvertida identificación, aínda común nos nosos días, de estudos dialectais con estudos xeolingüísticos e de variedade xeográfica con dialecto. Esta exposición sérvelle para remarcar que a investigación dialectolóxica nunca desatendeu totalmente a perspectiva social. O resultado máis patente deste relación son os atlas pluridimensionais máis modernos, que dan conta de cómo é posible integrar a análise das variables sociais coa metodoloxía xeolingüística. As últimas páxinas desta parte dedícanse a facer unha presentación dos diferentes tipos de atlas lingüísticos. Botando man de exemplos de traballos realizados en distintos países, distínguense entre a tipoloxía establecida segundo a extensión do espazo estudado (atlas rexionais, nacionais, de grupo

lingüístico e continentais) e aquelas que toman como referencia a natureza dos datos representados (atlas de primeira xeración, atlas de segunda xeración e atlas de terceira xeración) ou a súa clasificación lingüística (fonética, morfoloxía, sintaxe, léxico, etc.). A baixa calidade da impresión e a redución do tamaño das cartas dificulta a lectura dalgúns dos materiais cartográficos que se empregan como ilustración neste capítulo.

Na última parte do libro ("A geolinguística do português", pp. 109-188) preséntase unha revisión dos estudos de xeografía lingüística sobre o portugués europeo e brasileiro. Esta presentación organízase cronolóxica e xeograficamente. En primeiro lugar repásanse as contribucións feitas en Portugal, desde os primeiros traballos de carácter amador e voluntarista ata a clasificación de dialectos de Cintra e a participación de Portugal en proxectos xeolingüísticos de maior alcance. A continuación ofrécese unha visión dos estudos no territorio brasileiro. A autora parte da proposta de periodización realizada por Nascentes á que lle engade unha fase máis. O primeiro período dos estudos de xeolingüística iníciase coa contribución do vizconde de Pedra Branca (1826) e remata cando nos anos vinte do século pasado Amadeu Amaral publica o seu traballo sobre o dialecto caipira, co que se dá comezo á segunda fase de estudos máis profesionais e especializados. O terceiro período comeza coa promulgación en 1952 do decreto que determinaba como función fundamental da Comissão de Filologia da Casa de Rui Barbosa a realización dun atlas lingüístico do Brasil. Como adoita ocorrer cos proxectos de xeografía lingüística, aínda habían de pasar unhas décadas ata que o proxecto (ALiB)) se puxese en marcha en 1996. O comezo deste proxecto marca para a autora o inicio da cuarta fase de periodización da dialectoloxía brasileira, na que xa se adopta a perspectiva pluridimensional para realizar o estudo das variedades xeográficas. Seguen a esta sección e pechan o libro a relación de referencias bibliográficas e un breve glosario de 24 termos empregados na obra que con certeza han de

agradecer todos os estudantes e leigos que boten man dela.

O libro da profesora Cardoso, que compendia algúns traballos anteriores seus, é un recomendable manual de introdución ós métodos tradicionais de análise da variación xeolingüística e tamén un interesantísima presentación da historia dos estudos dialectais no Brasil. A autora demostra convincentemente que o debate entre a dialectoloxía tradicional e a sociolingüística pode salvarse de xeito proveitoso e con resultados que demostran que nin a xeolingüística é unha disciplina agonizante e improdutiva, nin a súa asociación coa sociolingüística resulta imposible. O libro aparece editado nunha coidada colección dirixida a estudantes universitarios. Con seguridade que tanto estes como todos os outros lectores da obra agradecerán esta notable achega da profesora Cardoso.

Xulio Sousa